

naj bo čim bolj zanimiv, npr. *Knjižni vitezi okrogle mize ...*

- Kako to, da je »dedek, ko je služil vojaški rok«, govoril tako, kot je zapisano na ilustraciji? Je bila slovenščina v Jugoslaviji povsem enakopravna ali ne? Pojasni tudi ilustracijo. S katerim namenom so tanki postavljeni nasproti množici in pesniku v ospredju?
- Razširi šesto poglavje. Našel si zapis v slovenščini iz leta 2115. O čem piše v besedilu in kakšen je jezik? Pojasni svojo izbor nenavadnih besed, če se pojavijo v njem.

Igor Saksida

Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
Univerza na Primorskem

SISTEMATIZACIJA PRAVLJIC

Monika Kropelj Telban: *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni*. Ljubljana: Založba ZRC, 2015.

Spomladi je pri založbi ZRC izšla knjiga *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni* avtorice dr. Monike Kropelj Telban. Knjiga nadgrajuje in zaokrožuje delo nekaterih slovenskih folkloristov, predvsem dr. Milka Matičetovega, ki je začel že v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni slovenske ljudske pravljice sistematizirati po klasifikacijskem sistemu, ki ga je v začetku 20. stoletja oblikoval finski etnolog Antti Aarne. Z izidom knjige je vsaj en del slovenskih ljudskih pravljic (tistih z živalsko tematiko) urejen po omenjenem sistemu, dostopen širši javnosti, knjiga pa je zanimiva in uporabna predvsem za vse, ki se s pravljico ukvarjajo študijsko ali jo, kot npr. učitelji in knjižničarji,

skozi svoje delo posredujejo (predvsem) mlajšim prejemnikom.

Pravljica je ena izmed tistih literarnih zvrsti, ki po pravilu dosegajo največje število prejemnikov; beseda »prejemnik« v tem primeru zavestno nadomešča besedo »bralec«, saj pravljica enako legitimno kot v pisani obstaja tudi v govorjeni besedi – danes sicer manj in na drugačne načine kot v časih, ko pismenost še ni bila samoumevna, pa vendar. Dejstvo, da pravljicni motivi praviloma nimajo znanega avtorja, pomeni, da ne samo dopuščajo, temveč skoraj zahtevajo vsakokratno novo interpretacijo, ki naj jih osmisli s pozicije tistega, ki pravljico pripoveduje oz. jo zapiše. Posledično vsaka pravljica obstaja v več kot zgolj eni različici, slednje pa lahko skozi enako ali vsaj zelo podobno zaporedje motivov nosijo zelo različna sporočila. Združimo to z dejstvom, da so pravljice besedila, ki zaradi svojih strukturnih značilnosti ter fantastičnih realnosti, v katere so zasidrane, (vsaj praviloma) lažje od katere koli druge literarne zvrsti nagovarjajo otroško publiko: če nastopamo v vlogi učitelja, za katerega je pomembno, kaj želi skozi predstavljeno besedilo sporočiti svojim učencem, potem postane pomembno ne samo to, katero pravljico se jim odločimo povedati, temveč tudi to, katero različico določene pravljice bomo izbrali.

Ko so začeli folkloristi in lingvisti v 19. stoletju na različnih koncih Evrope sistematično zbirati in zapisovati pravljice, je postalo jasno, da slednje predstavljajo neobvladljivo gmoto besedil, in kmalu se je pojavila potreba po tem, da bi to gmoto na nek način uredili in sistematizirali ter jo tako naredili bolj obvladljivo in »uporabno«. Prvi se je izdelave takšnega sistema v začetku 20. stoletja resno lotil že omenjeni finski folklorist Antti Aarne, ki je svoj sistem ljudskih pravljic utemeljil prav na dejstvu, da tako rekoč nobena ljudska

pravljica ne obstaja zgolj v eni različici, temveč se pravljичni motivi iz besedila v besedilo ponavljajo. Analiziral je najpogostejše finske, nemške in danske pravljice ter jih sistematiziral glede na njihove sižeje. Njegovo delo je nadgradil ameriški folklorist Stith Thompson, ki je sistem prevedel v angleški jezik in ga dopolnil s širšim naborom pravljic indoevropskega porekla, zadnja verzija indeksa pa je izšla leta 2004, ko ga je posodobil nemški profesor Hans-Jörg Uther. Poleg *Morfologije pravljic* ruskega folklorista Vladimirja Jakovljeviča Proppa je mednarodna klasifikacija po Aarne-Thompson-Utherju (oz. ATU) še danes eno najpomembnejših orodij za sistematizacijo ljudskih pravljic.

Aarne in njegova naslednika so pravljice sistematizirali glede na to, katere motive vsebuje določeno ljudsko besedilo in kako si ti motivi sledijo. Tako so prišli do sedmih krovnih kategorij, vsaka izmed njih pa ima še svoje podkategorije, ki bralcu pomagajo pri raziskovanju in klasifikaciji ljudskih pravljic. Krovne kategorije so sledeče: živalske pravljice, čudežne pravljice, verske zgodbe, novelistične zgodbe, pravljice o neumnem orku (velikanu, vragu), šaljive zgodbe, pravljичne formule. Če želi, na primer, bralec najti različne variante pravljice, ki jo širom sveta poznamo kot Grimmovo (in kasneje Disneyevo) *Sneguljčico*, zadostuje, da v internetni brskalnik vtipka »ATU type Snow White« in odprl se mu bo seznam strani, ki ga bodo vodile do pravljic tipa 709 – se pravi, do različnih variant zgodbe s podobnim nizom motivov, kot ga najdemo v *Sneguljčici*. Slednje že zdavnaj niso več omejene zgolj na tiste različice, ki sta jih zapisala Aarne in Thompson: poleg že omenjenega Utherja so namreč njuno delo dopolnjevali mnogi raziskovalci različnih narodnosti in na ta način kos za kosom nadgrajevali (predvsem evropski) »pravljичni« zemljevid z lokalnimi raz-

ličicami znanih (pa tudi manj znanih) ljudskih pravljic.

V knjigi *Tipni indeks slovenskih ljudskih pravljic: Živalske pravljice in basni* je dr. Kropelj Telban zbrala 151 pravljичnih tipov s pripadajočimi variantami, ki sledijo ATU klasifikaciji, tem pa je dodala še 17 pravljичnih tipov, ki so v slovenskem izročilu pogosti in zanj posebej značilni. Da bi naredila knjigo privlačno tudi za širše bralstvo, je za vsak tip vključila tudi vsaj po eno v celoti zapisano pravljico, kar za mednarodne indekse, kjer so navedeni zgolj viri, ki bralca usmerjajo do določenega zapisa, ni običajno. Knjiga tako predstavlja najbolj celovit pregled slovenskih ljudskih pravljic z živalsko tematiko, kar jih je kdaj izšlo, hkrati pa nudi tudi možnost primerjave med različnimi načini zapisovanja in obdelave ljudskih besedil, ki segajo od najbolj grobih prepisov govornih besede do umetelnih prepisov. Zaradi slednjega je lahko knjiga tudi dobrodošel pripomoček učiteljem, ki skušajo učencem razložiti večno spreminjajočo se naravo ljudskih pravljic.

Ana Duša

KAMNIŠKE PRAVLJIČNE POTI

Irena Cerar: *Kamniške pravljичne poti: družinski izletniški vodnik*. Ilustr. Polona Lovšin in Milan Erič. Spremna beseda: Breda Podbrežnik Vukmir. Ljubljana: Sidarta, 2015.

Irena Cerar (1970), diplomirana literarna komparativistka, od leta 2003 odgovorna urednica otroške revije *National Geographic Junior*, je tudi planinska vodnica PZS in pripovedovalka pravljic. V letih 2007–2013 je bila stalna sodelavka Mednarodnega festivala gorniškega filma